

Édouard
Louis

Jak se
stát
jiným

román

přeložila
Sára Vybíralová

Jak se stát jiným

Vyšlo také v tištěné verzi

**Pa
se
ka**

Édouard Louis

Jak se stát jiným – e-kniha

Copyright © Paseka, 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

**Pa
se
ka**

Édouard Louis
Jak se stát jiným

Přeložila Sára Vybíralová

Vychází s podporou
Francouzského institutu v Praze

**INSTITUT
FRANÇAIS**
Prague

CHANGER : MÉTHODE
Copyright © Édouard Louis, 2021
All rights reserved
Translation © Sára Vybíralová, 2023
Cover photography © Christian Werner

ISBN tištěné knihy: 978-80-7637-363-1
ISBN ePUB: 978-80-7637-423-2
ISBN MOBI (Kindle): 978-80-7637-424-9
ISBN PDF: 978-80-7637-425-6

Giovanimu S.

„Nejsem už ničím, pouze záminkou.“

Jean Genet
Deník zloděje

Dva prology

Je třicet tři minut po půlnoci a já se v temném, tichém pokoji pouštím do psaní. Otevřeným oknem se z venkovní tmy ozývají hlasy a v dálce policejní sirény.

Je mi dvacet šest let a několik měsíců, většina lidí by řekla, že mám život před sebou, že nic ještě ani nezačalo, a já přitom už dlouho žiju s pocitem, že jsem toho zažil až příliš; snad právě proto je moje touha psát tak silná, jako by psaní bylo způsobem, jak minulost zafixovat, a tím se jí – zřejmě – také zbavit; nebo je možná naopak minulost ve mně tak zakořeněná, že o ní musím každou chvíli, při každé příležitosti mluvit, možná mě přemohla, a když si myslím, že jsem se jí zbavil, ve skutečnosti jen posiluju její existenci a její moc nad mým životem, možná jsem se chytil do pasti – nevím.

Už v mých jednadvaceti bylo pozdě, už do té doby jsem zažil příliš – v dětství jsem poznal bídu, chudobu, opakované situace, kdy mě matka posílala klepat u sousedů nebo u tety, aby mi dali sáček těstovin nebo

konzervu rajčatové omáčky, protože jí došly peníze a věděla, že dítě vzbudí soucit spíš než dospělý.

Poznal jsem násilí, můj bratranec zemřel jako třicetiletý ve vězení, můj starší bratr trpěl už od dospívání alkoholismem, už ráno, ještě než začal pít, se budil opilý, tak moc bylo jeho tělo alkoholem prosáklé, matka to usilovně popírala, aby syna ochránila, a on nám pokaždé, když pil, přísahal, že je to naposledy, že už se nikdy nenapije. Zažil jsem bitky ve vesnickém baru, obsedantní rasismus izolovaných venkovských společenství, skrytý za každým nebo skoro každým slovem, za každou větou, *Tady už snad nejsme ve Francii, ale někde v Africe, všude samej cizinec*; neustálý strach, že *nevyjdem do konce měsíce*, že nebudeme mít na dříví na otop, na boty pro děti, až je prošlapou, matčina slova, *Nechci, aby si děcka ve škole trhly ostudu*, a svého otce; otce, jemuž celoživotní práce v továrně u pásu a pak v ulicích, kde po ostatních zametal odpadky, zničila zdraví, dědečka umořeného stejným životem, nemocného z toho, že jeho život je téměř totožnou reprodukcí života jeho pradědečka, dědečka, jeho vlastního otce i syna: odpírání, nejistota, odchod ze školy ve čtrnácti nebo patnácti, život ve fabrice, nemoc. Když mi bylo šest nebo sedm, díval jsem se na ty muže kolem sebe a myslel si, že jejich život bude i můj, že jednou stejně jako oni nastoupím do továrny a že i mně továrna ohne záda.

Tomuhle osudu jsem unikl a dělal prodavače v pekárně, vrátného, zaměstnance knihkupectví, číšníka, trhače vstupenek v různých divadlech, asistenta v kanceláři, soukromého učitele, prostituta, vychovatele na dětských táborech, pokusného králíka v lékařských experimentech. Zázrakem jsem vystudoval školu považovanou za jednu z nejprestižnějších v Evropě a získal diplom z filozofie a sociologie, přestože nikdo z mé rodiny nikdy nestudoval. Četl jsem Platóna, Kanta, Derridu, Simone de Beauvoir. Po nejhudších vrstvách severní Francie jsem poznal provinční maloburžoazii s její zapšklostí, a pak, o něco později, svět pařížských intelektuálů, vysokou francouzskou i světovou buržoazii. Stýkal jsem se s nejbohatšími lidmi na světě. Miloval jsem se s muži, kteří měli doma díla Picassa, Moneta, Soulagese, cestovali výhradně soukromými letadly a trávili čas v hotelích, kde jedna noc, jedna jediná noc stála stejně, jako byl v mém dětství příjem celé mé sedmičlenné rodiny za rok práce.

Pohyboval jsem se – alespoň fyzicky – v blízkosti šlechty, večeřel jsem u vévodů a kněžen, několikrát týdně jsem s nimi jedl kaviár a pil vzácné šampaňské, trávil jsem prázdniny ve Švýcarsku, ve velkých domech ženevského starosty, s nímž jsem se spřátelil. Poznal jsem život drogových dealerů, miloval jsem muže, který se živil opravami železničních tratí, a dalšího, který ze svých necelých třiceti prožitých let strávil třetinu ve vězení, v náručí jiného jsem spal na jednom z údajně nejnebezpečnějších sídlišť ve Francii.

Když mi bylo něco přes dvacet, nechal jsem si soudně změnit příjmení i jméno, nechal si upravit obličej i tvar vlasové linie, prodělal jsem několik operací, našel jsem si nový způsob, jak se pohybovat, chodit, mluvit, zbavil jsem se severofrancouzského přízvuku svého dětství. Utekl jsem do Barcelony, abych tam začal nový život s jedním zchudlým šlechticem, pokusil se odjet do Indie a všechno nechat za sebou, obýval jsem miniaturní garsonku v Paříži, vlastnil velký byt v jedné z nejluxusnějších čtvrtí New Yorku, několik týdnů jsem sám chodil pěšky po Spojených státech, po neznámých, strašidelně liduprázdných provinčních městech, a snažil se odstříhnout se od toho, co se stalo s mým životem. Když jsem jezdil navštívit otce nebo matku, neměli jsme si co říct, nemluvili jsme stejným jazykem, to všechno, co jsem za onu kratinkou dobu prožil, nás rozdělovalo.

Ještě před svými pětadvacátými narozeninami jsem napsal a vydal knihy, mluvil o nich po celém světě, v Japonsku, Chile, Kosovu, Malajsii a Singapuru. Přednášel jsem na Harvardu, na Berkeley, na Sorbonně, byl jsem tím životem nejdřív okouzlený a pak znuděný a znechucený.

O vlásek jsem unikl smrti, prožil jsem smrt, zakušil ji, na několik týdnů jsem ztratil vládu nad svým tělem.

Nejvíce ze všeho jsem toužil utéct svému dětství, utéct před šedou oblohou severu a předem daným životem svých kamarádů, které společnost obrala

o všechno a jejichž jediné radostné vyhlídky spočívaly v několika večerech týdně, kdy na autobusové zastávce popíjeli z plastových kelímků pivo a pastis, aby zapomněli, zapomněli na realitu. Snil jsem o tom, že mě lidé budou poznávat na ulici, snil jsem, že se stanu neviditelným, že zmizím, snil jsem, že se jednoho rána probudím a budu dívka, snil jsem, že zbohatnu, že začnu nový život.

Občas bych se byl nejradši schoulil do kouta, stranou od všeho, vyhrabal si díru, zavrtal se do ní a už nepromluvil, nepohnul se, vzal si za vzor to, co Nietzsche nazývá „fatalismem ruského vojáka“: pěšáky zmožené únavou, vyčerpané nekonečnými boji, s těžkými, rozbolavělými těly, kteří se někde stranou od ostatních natáhnou na zem, do sněhu, a čekají, až si pro ně přijde smrt.

Právě tenhle příběh – tuhle odysseu – bych se tu chtěl pokusit vyprávět.

Schody jsem bral po dvou. Už nevím, na co jsem na tom schodišti myslel, možná jsem počítal kroky, abych nemyslel na nic jiného.

Dorazil jsem před dveře, vydýchal se a zazvonil. Muž se přiblížil ke stěně z druhé strany, zaslechl jsem ho, zaznamenal zvuk jeho kroků na parketách.

Seznámil jsem se s ním na jedné internetové stránce před necelými dvěma hodinami. To on mě kontaktoval. Řekl mi, že se mu líbí kluci jako já, mladí, hubení, modroocí blondáci – árijské typy, dodal. Požádal mě, abych se oblékl jako student, a já mu vyhověl, snažil jsem se naplnit jeho představu o studentovi, vzal jsem si volnou mikinu s kapucí, půjčenou od Geoffroye, a světle modré tenisky, svoje oblíbené, podřídil jsem se jeho přání, protože jsem doufal, že mi zaplatí ještě víc, než slíbil, doufal jsem, že mě za tu snahu odmění.

Čekal jsem.

Konečně otevřel dveře, a když jsem spatřil jeho tělo, musel jsem zatnout svaly v obličejí, abych se nezašklebil – nevypadal jako na fotkách, které mi poslal, jeho tělo bylo ochablé, těžké, nevím, jak to říct, jako by se hroutilo, nebo spíš stékalo k zemi.

Už jen přesun ke dveřím mu způsobil utrpení, viděl jsem, jak je zadýchaný, vyčerpaný, jak se mu čelo orosilo desítkami kapiček potu; snažil jsem se na něj dívat co nejméně, nezkoumat jeho obličej dopodrobna, říkal jsem si, Ani ne za hodinu už budeš daleko, s penězi v kapse. Jeho pach se linul až ke mně, syntetický odér vanilky, zkyslého mléka. Soustředil jsem se na tu větu, Za necelou hodinu, peníze, ale najednou jsem za ním v bytě zaslechl hlasy. Byly to mužské hlasy, hlasy několika mužů, snad tři nebo čtyř; zeptal jsem se ho, kdo to je; on se usmál a řekl: To nic. Klidně dělej, jako by tam nebyli, oni jsou zvyklí, já si často zvu kurvy, nejseš první. Půjdeme ke mně do pokoje, jich si nevěšmej.

Pomyslel jsem si: Nechci, aby mi ti ostatní viděli do tváře – pomalu ve mně rostl pocit hanby, vzlínal mi tělem od špiček prstů až k zátylku jako teplá, paralyzující tekutina, poznával jsem její žár. Pohrozil jsem mu, že se vrátím domů. Myslel jsem si, že se ho to dotkne nebo ho to popudí, ale on se mě nesnažil zadržet, v klidu mi nabídl, že mi dá padesát eur za cestu, jestli to chce otočit a jít domů, a já ho nenáviděl za to, že se nerozčílil. Potřeboval jsem víc než padesát eur.

Řekl jsem, Dobře, půjdeme rovnou k tobě do pokoje, ale ať se na mě nekoukaj, dám si kapuci.

Zapřisáhl se, že se jeho přátelé nebudou pokoušet zahlédnout mou tvář, Těm to je u prdele, už se začal otáčet, viděl jsem jeho bílý, tučný zátylek, Mysli na peníze, myslí na peníze.

Prošel jsem s ním přes obývací pokoj. Kráčel přede mnou. Držel jsem hlavu sklopenou, obličej mi halila kapuce. V pokoji se posadil na kraj postele, matrace při kontaktu s jeho těžkým tělem vydala suchý, pronikavý zvuk.

Křičela za mě.

Stál jsem čelem k jeho tělu, netroufal jsem si pohnout se a on se na mě díval, Kurva, ty seš ale sexy s tou svojí náckovskou držtičkou. Neodpověděl jsem, věděl jsem, že se mu moje mlčení bude líbit, že právě to chce a právě za to mě platí, za moji příkrost a chlad. Hrál jsem svou roli. Požádal mě, abych se svléknul, dodal: Co nejpomalej, a já to udělal.

Teď jsem před ním stál nahý, čekal jsem. Řekl jen: Chci, abys mě vošukal jako děvku. Vstal, stáhl si kalhoty ke kolenům, a aniž si je svlékl úplně, otočil se ke mně zády a klekl si na postel na všechny čtyři – před sebou jsem měl jeho hýždě, příliš bledé a zarudlé, bez tvaré, měkké, pokryté hnědými chloupky – opakoval, Pojd', voprcej mě, voprcej mě, jako bych byl tvoje kurvička. Třel jsem si pohlaví o jeho tělo, ale nic se nedělo, úd zůstával ochablý, selhával jsem, nedařilo se mi

myslet na něco jiného, představovat si sám sebe v jiné situaci, skutečnost jeho těla se mi vnucovala, jako by byla tak brutální, tak naprostá, že znemožňovala každou snahu o představivost. Zeptal se, Tak co, nejde ti to? a abych získal čas, hlesl jsem, Drž hubu. Cítil jsem, jak se při těch slovech jeho tělo pod mými prsty zachvělo, líbilo se mu to.

Zkusil jsem to znovu, otíral jsem se o něj, hladil se na něm, zoufale se pokoušel představit si místo jeho těla jiné, představit si jiné tělo pod tím svým nebo spíš na tom svém, protože jsem věděl, že právě taková konfigurace mě obvykle vzrušuje, soustředil jsem se, ale dotyk jeho suché, chladné kůže mě vracel k pravdě, k jeho přítomnosti. Začal vzdychat, aby dal najevo netrpělivost. Zopakoval jsem, Řek jsem ti, ať držíš hubu a nehejbeš se, ale věděl jsem, že napodruhé už to tak dobře nezafunguje. Chtěl něco jiného. Třel jsem se o něj ještě silněji, ale už mi bylo jasné, že jsem prohrál, bylo to prohrané předem, dnes si myslím, že mi to došlo už ve chvíli, kdy jsem vstoupil do pokoje.

Myslel jsem na peníze, které potřebuju, na tu ostudu, jestli budu druhý den muset říct zubaři, že mu nemůžu zaplatit, na svůj pohled uhýbající před jeho pohledem a na těch pár vět, které už určitě dobře zná, Mohl bych vám zaplatit až příště, omlouvám se, nevzal jsem si s sebou peněženku, zapomněl jsem si ji doma, jak bude vědět, že lžu, a já budu vědět, že on

to ví, a jak se v té nekonečné hře zrcadel budu stydět – tak jednoduché, tak banální to bylo, právě proto jsem teď byl u toho muže a nahý se k němu tiskl.

On byl stále ve stejné poloze na čtyřech, nehýbal se. Mírně jsem couvl, obešel postel a postavil se mu k obličejí. Měl ztrhané rysy, tvář zmoženou čekáním, prosebný výraz. Prikázal jsem mu, Kuř, a on vzal můj ještě pořád měkký úd do úst. Zavřel jsem oči. Nevím, jak se mi to podařilo, ale po nějakých dvaceti minutách, kdy jsem před ním stál, se mi úd křečovitě stáhl a já vyvrcholil, vyndal jsem mu pohlaví z úst a postříkal mu obličej, předklonil jsem se a viděl bílou, hustou tekutinu na jeho čele, tvářích, očních víčkách.

Dech se mi chvěl.

Oblékl jsem se a pomyslel si: Už je skoro po všem. Skoro po všem. Muž si vzal ručník, položený na nočním stolku u postele, nejspíš ho tam nachystal, když jsme se domluvili, že přijdu, utřel si obličej a přešel k malé komodě. Vytáhl z ní hrst bankovek a vrátil se ke mně.

Podal mi sto eur; nepohnul jsem se. Bylo mu jasné, na co čekám a proč se nehýbám, ale tvářil se, že nerozumí. Hrál si se mnou, dobře si uvědomoval, že chápu, co se děje, že vím, že hraje, ale na to, abych něco namítal, se příliš bojím. Nakonec řekl, Udělals to jenom napůl, takže ti taky dám jenom půlku. Měls mě vopreat, a neudělals to. Kurva, co neprcá, není pořád ná kurva. Můžeš bejt rád, že ti dám stovku. Neřekl to

agresivně, naopak, suše to konstatoval, jako když se mluví o nějakém úředním pravidle nebo smluvních podmínkách. Viděl jsem, věděl, že je bohatý, naučil jsem se odhadnout cizí jmění jediným pohledem, nikdy jsem se nemýlil, věděl jsem, že sto eur navíc by pro něj nic neznamenalo, že kdyby měl o sto eur méně, jeho život by to nijak neovlivnilo. Srdce mi tlouklo v hrudi (nebušilo mi srdce, ale celé tělo). Začal jsem tomu muži před sebou líčit svou situaci, ani jsem nevěděl, jak se jmenuje, ale řekl jsem mu všechno, o zubaři, o té ostudě. Odpověděl, že to není jeho problém, Kdo dělá věci napůl, dostane taky jen půlku odměny. Člověk musí vědět, co v životě chce. Ty seš mladej, ještě na to přijdeš.

Po téhle větě jsem se rozhodl to vzdát. Hrozilo, že si jeho přátelé ve vedlejší místnosti začnou dělat starosti a půjdou se podívat, jestli je všechno v pořádku, nesměli vidět mou tvář, Hlavně ať ti nevidí do tváře, Hlavně ať ti ostatní nevidí do tváře.

Vzal jsem si peníze, vyšel jsem ven, přešel Paříž ponořenou do tmy a vrátil se domů. Chodníky venku se leskly deštěm, odráželo se v nich město, jako nějaké druhé město promítané na zem. Šel jsem pěšky. Nemyslel jsem na to, jak ho nenávidím. Nemyslel jsem na nic.

Když jsem za sebou v bytě zavřel dveře, posadil jsem se na postel a rozplakal se. Ani při pláči jsem na nic nemyslel. Už jsem nevěděl, jak se jmenuju. Neplakal

jsem kvůli tomu, co se právě stalo, nebylo to nic vážného, jen nepříjemný okamžik, k jakému může dojít v jakékoli situaci; spíš mi ta událost umožnila plakat za všechny ty chvíle v životě, kdy jsem to neudělal, kdy jsem se ovládl. Možná že jsem tu noc, v tom pokoji, nechal oči vyplakat dvacet let zadržované slzy.

Došel jsem do sprchy. Nesvlékl jsem se. Pustil jsem teplou vodu a cítil, jak po mně stéká, od temene až ke kotníkům. Zvrátil jsem hlavu dozadu, natáhl krk a otevřel ústa, jako bych chtěl zakřičet, vypustit dlouhý, krásný výkřik, ale neudělal jsem to. Oblečení nasáklo vodou, bílé tričko se na mně zbarvilo do tělova, promočené kalhoty byly tmavší a těžší.

Zůstal jsem ve sprše dlouho a díval se, jak po mně stéká voda. Když jsem z ní vylezl, přicházelo ráno. A řekl bych, že právě v tu chvíli mě napadlo, jestli jednou budu moct napsat scénu, jako je tahle, tolik vzdálenou dítěti, jímž jsem byl, a jeho světu, nijak tragickou nebo patetickou, ale především radikálně cizí tomu dítěti, a právě tehdy jsem si slíbil, že to jednoho dne udělám, že budu vyprávět, co mě dovedlo až k téhle scéně a co se dělo pak, jako pokus o návrat v čase.

I

Elena

(fiktivní vysvětlení otci)

Musím ti začátek toho příběhu vyprávět znovu? Vyrostl jsem ve světě, který zavrhoval vše, čím jsem byl, a já to prožíval jako křivdu, protože – tak jsem si to stokrát denně, do omrzení opakoval – prožíval jsem to jako křivdu, protože to, jaký budu, jsem si sám nezvolil.

Už jsem to vyprávěl, ale musím postupovat popořádku, jak jsem si předsevzal, už od prvních let mého života byla má diagnóza jasná: jakmile jsem se začal vyjadřovat, učit se jazyk, pohybovat se ve světě, množily se kolem mě dohady, Proč ten Eddy mluví takhle, jako holka, vždyť je to přece kluk! Proč chodí jako holka? Proč kroutí rukama, když mluví? Proč takhle kouká na ostatní kluky? Jestli von nebude malinko přiteplenej?

Nezvolil jsem si, že budu chodit, jak jsem chodil, mluvit, jak jsem mluvil, nechápal jsem, proč mám ty „manýry“ – tak tomu říkali lidé z vesnice, Ty Eddyho manýry, Eddy má u mluvení ty svoje manýry –, nechápal jsem, proč jsem si ty manýry vštípil, proč je mé tělo

přijalo. Nevím, proč mě přitahovala těla jiných chlapců, a ne dívek, jak se ode mě očekávalo. Byl jsem svým vlastním vězněm. V noci jsem snil o tom, že se změním, že se stanu někým jiným, a možná že už v těchto prvních letech života u mě zaujala ústřední roli myšlenka proměny.

Byls jedním z prvních, kdo si začal dělat starosti. Večer, když sis šel s mou matkou lehnout do ložnice, jsem slyšel, jak spolu mluvíte – mezi pokoji nebyly dveře, na jejich pořízení jsme neměli, a tak jsi pokoj oddělil závěsy koupěnými na vesnickém trhu. Cítil jsem pach cigaret, kouřil jsi v posteli jednu za druhou, kouř se linul až ke mně, ale hlavně jsem slyšel tvůj hlas, cestující tmou, Proč ten Eddy mluví takhle? Copak jsme ho vychovali jako buznu? Já to nechápu. To se nemůže chovat trochu normálně?

Buzna. V pěti nebo šesti letech jsem pochopil, že tohle slovo mě bude definovat a doprovázet po zbytek života.

Co ale nevíš, protože jsem to před tebou tajil, je, že mě to slovo pronásledovalo všude, nejen doma, ale i venku na ulici, ve škole, všude, žes nebyl jediný, koho jsem znepokojoval.

(Nebo jsi to pochopil a jen jsi o tom nemluvil, aby ses ochránil před pravdou?)

Také nevíš, že právě kvůli té urážce jsem nedokázal snášet všechno ostatní, chudobu, náš způsob života,

všudypřítomný vesnický rasismus, jako by mě vyloučení nutilo hledat si svůj vlastní hodnotový systém – systém, v němž by pro mě bylo místo.

Když nám matka večer říkala, že doma došlo jídlo, protože nemáme peníze, byl hlad kvůli Urážce ještě horší. Když nám došlo dříví do kamen, klepal jsem se kvůli Urážce zimou víc než ostatní. Když jsem na náměstí před radnicí nebo v pekárně slyšel ženy, jak se rozkřikují, Francie je plná cizinců, všude samý černý huby, pohrdal jsem jimi a spontánně se stavěl na stranu těch, které chtěly utlačovat nebo zničit.

Nevím, jak je možné mít v dětství tak konkrétní a svým způsobem tak dospělé a anachronické myšlenky, ale vzpomínám si, že jsem toužil opustit vesnici a být bohatý, mocný a slavný, protože jsem si myslel, že moc, kterou by mi bohatství nebo sláva přinesly, by mohla být pomstou vůči tobě a světu, který mě zavrhl. Pak bych se mohl podívat do očí všem lidem, které jsem poznal v první části svého života, tobě i všem ostatním, a říct vám, Podívejte se, kde dneska jsem. Uráželi jste mě, ale dneska jsem mocnější než vy, spletli jste se, když jste mě měli za slabého a pohrdali mnou, a teď budete za své chyby pykat. Budete pykat za to, že jste mě neměli rádi.

Chtěl jsem dosáhnout úspěchu pomstou.*

* to slovo, *úspěch*, mi připadá hloupé, ale tehdy mi právě ono dodalo sílu uniknout